

РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ І ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНІ

Дубова С.С.

Науковий керівник: Вдовиченко Л.Ю., канд. екон. наук
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Україна, Миколаїв
sofyshka1996@gmail.com

***Анотація.** У доповіді представлено особливості залучення іноземних інвестицій в Україну. Обґрунтовано позитивні та негативні чинники при залученні іноземних інвестицій в Україні. Висвітлено основні підходи до вдосконалення державної політики щодо покращення залучення іноземних інвестицій в Україні для успішного функціонування національної економіки та забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку.*

***Ключові слова:** іноземні інвестиції, світова економіка, національні економічні інтереси, національна економіка.*

Вступна частина. Питання забезпечення національних економічних інтересів в умовах глобальних трансформацій стають пріоритетними для країн, адже проблеми узгодження їх фінансової та торгової відкритості із внутрішньою політикою набувають актуальності. Разом з тим, країни, які не спроможні забезпечити соціально-економічний розвиток лише за рахунок власних фінансових ресурсів потребують залучення додаткових коштів у формі іноземних інвестицій.

Проблематикою створення привабливого інвестиційного середовища для залучення іноземних інвестицій, реалізації інвестиційного потенціалу займаються багато українських вчених [1; 2]. Проте, незважаючи на істотну кількість робіт, присвячених вивченню недоліків іноземного інвестування в Україні, проблема оцінки результативності залучення іноземних інвестицій до української економіки не знайшла достатнього висвітлення у дослідженнях попередніх років і потребує подальшого доопрацювання.

Ціль роботи. Оцінка інвестиційного клімату в Україні, визначення механізму іноземного інвестування та шляхів поліпшення інвестиційного середовища в Україні.

Основна частина. Спираючись на світовий досвід, можемо зазначити, що визначальною передумовою трансформаційних перетворень та економічного зростання країни є надходження та ефективне використання прямих іноземних інвестицій. Залучення іноземного капіталу в економіку країни сприяє покращенню стану національного господарства, впровадженню інноваційних технологій, нарощуванню експортного потенціалу. Іноземні інвестиції в Україні є не лише вагомим фактором розвитку вітчизняної економіки, але й водночас важливим індикатором умов підприємницької діяльності у нашій державі [1].

У зв'язку з цим необхідно зосередити увагу на питаннях механізму іноземного інвестування в Україні. Сучасні реалії економіки свідчать про те, що українська економіка щонайменше на 50% є «тіньовою». Очевидно, що в таких умовах привабливість України для іноземних інвесторів дуже мала. При цьому беззаперечним є той факт, що в Україні існує низка інвестиційно привабливих факторів, які сприяють розширенню її інвестиційних зв'язків: великий ємний та фактично конкурентно необмежений внутрішній ринок з більшості товарних позицій; географічне розташування на перетині основних транспортних шляхів між Європою та Азією; порівняно дешева та водночас кваліфікована робоча сила; науковий потенціал; розвинена інфраструктура (наявність портів, мостів, летовищ, складів, систем зв'язку, водопостачання) та інше.

Проте за одним із показників, що відображає ступінь інтеграції країни у світове господарство, розвиток її зовнішньоекономічних зв'язків та прагнення до створення відкритої, експорторієнтованої моделі економіки – накопичені обсяги іноземних інвестицій, Україна значно поступається переважній більшості країн з трансформаційною економікою.

Щорічно Європейською Бізнес Асоціацією (ЄБА) проводиться оцінка інвестиційного клімату. Методологія дослідження включає в себе опитування, яке включає 5 основних питань, на які відповідають більше ніж ста керівників найбільших компаній. Для оцінки результатів ЄБА використовує шкалу Лайкерта, яка має 5 градацій, де: 1 – негативно, 3 – нейтрально, 5 – позитивно [3].

За даними ЄБА [3] за 2014-2018 рр. індекс інвестиційної привабливості України, маючи тенденцію до зростання, покинув негативну площину (рис. 1). На це вплинув ряд позитивних факторів, таких, як: прийняття нових законів, розвиток електронних сервісів, діджиталізація економіки, вільний доступ до державних даних, відносна стабільність національної валюти та рівня інфляції, початок проведення реформ в сфері освіти, медицини, сільського господарства, послаблення валютного контролю. Проте залишилися і негативні фактори, які не дають індексу інвестиційної привабливості досягти максимальної позначки. До них відносяться: високий рівень корупції, відсутність земельної реформи, досить великий відсоток тіньової економіки, великий тиск контролюючих органів, воєнний стан на Сході країни, контрабанда, яка перешкоджає легальному веденню бізнесу тощо.

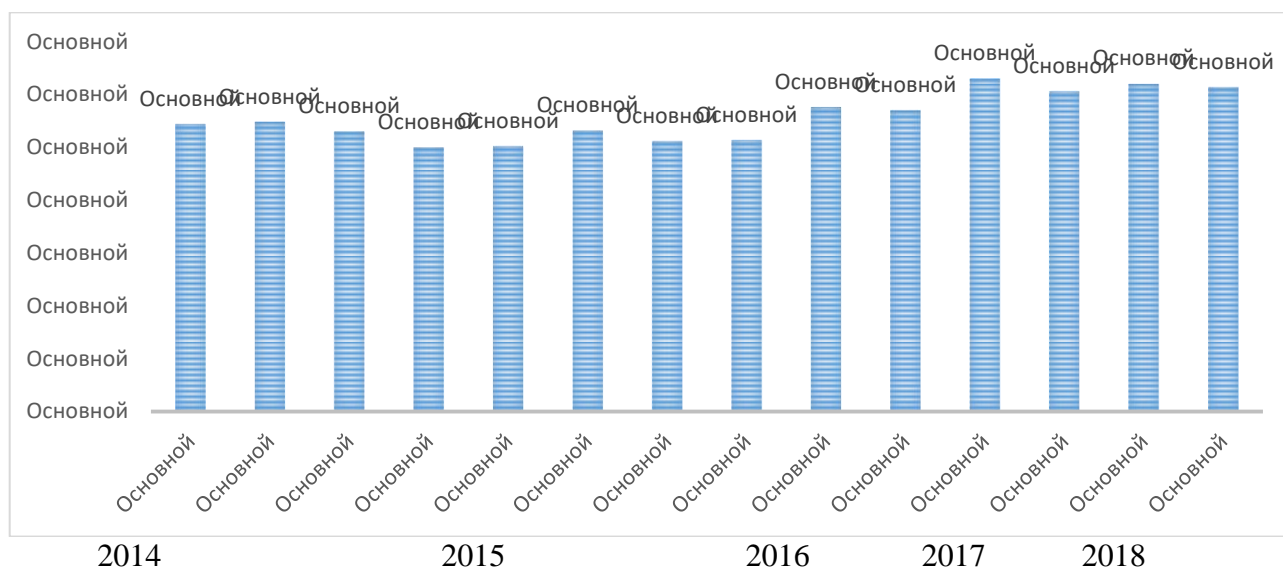

Рис. 1. Динаміка індексу інвестиційної привабливості України [3]

Тож, проаналізувавши вплив позитивних і негативних факторів, бачимо, що вітчизняний інвестиційний клімат зазнав позитивних змін, про що свідчить зростання індексу інвестиційної привабливості, незважаючи на значну кількість несприятливих факторів. Для того, щоб цей індекс мав позитивну тенденцію, а інвестиційний клімат України залишався привабливим для іноземних інвесторів необхідно реформувати судову систему, запустити роботу антикорупційних органів без стороннього впливу та забезпечення авторитету Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, відкрити ринок землі, проводити боротьбу з контрабандою та тіньовою економікою, забезпечити інноваційний розвиток в країні та захист прав інтелектуальної власності, провести врегулювання податкової системи. Зміну інвестиційного клімату найбільш наочно демонструє динаміка інвестицій, особливо прямих іноземних інвестицій, яка вважається індикатором зміни рівня довіри та рейтингу країни. Економічна активність іноземних інвесторів в Україні незначна. Підтвердженням цього є динаміка прямих іноземних інвестицій [2, с. 55]. За даними Державної служби статистики України обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну зростав до 2014 р. Проте в період з 2014 по 2018 рр. (табл. 1) відбувається скорочення цього показника [4].

Таблиця 1. Динаміка надходження/вкладення прямих іноземних інвестицій в економіку України та з України у 2005-2018 рр., млн. дол. США [4]

Рік	Прямі іноземні інвестиції в Україну	Приріст/падіння за рік	Прямі іноземні інвестиції з України	Сальдо

2005	7808	+6093	275	7533
2006	5604	-2204	-133	5737
2007	9891	+4287	673	9218
2008	10913	+1022	1010	9903
2009	4816	-6097	162	4654
2010	6495	+1679	736	5759
2011	7207	+712	192	7015
2012	8401	+1194	1206	7195
2013	4499	-3902	420	4079
2014	410	-4089	111	299
2015	2961	+2551	-51	3012
2016	3284	+323	16	3268
2017	2202	-1082	8	2194
2018	2870	+668	1	2869

Досліджуючи основні країни-інвестори у 2018 р., можемо виділити топ-десять країн, на які припадає 79% від загального обсягу надходжень прямих іноземних інвестицій в Україну (табл. 2).

Впродовж останніх років Україна зазнала низки реформаційних процесів у частині законодавчого регулювання, чимало з них проведені з лозунгом покращення інвестиційного клімату країни. Однак актуальним залишається питання: «Чи відбуваються реальні позитивні зміни або ж продовжується формальне виконання вимог міжнародних організацій з метою отримання від них чергових траншів?». Для цього необхідно дослідити законодавчі зрушення у питаннях, які прямо впливають на інвестиційний клімат в Україні.

Таблиця 2. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) з країн світу в економіці України, млн. дол. США [4]

Країни	Прямі іноземні інвестиції
Кіпр	8 932,7
Нідерланди	6 395,0
Велика Британія	1 944,4
Німеччина	1 682,9
Швейцарія	1 515,9
Віргінські Острови (Брит.)	1 358,4
Австрія	1 038,8
Російська Федерація	797,2
Франція	723,4
Польща	571,3
Інші країни	6 646,4

У 2018 р. Світовий банк у рейтингу легкості ведення бізнесу (рейтинг Doing Business) зробив оцінку за 10 компонентами, що характеризують такі умови: реєстрація підприємства, отримання дозволу на будівництво, підключення до систем енергозабезпечення, реєстрація власності, отримання кредиту, захист прав міноритарних інвесторів, оподаткування, міжнародна торгівля, забезпечення виконання контрактів, вирішення проблем неплатоспроможності [5]. За даними Світового Банку, найгірший рейтинговий показник України – вирішення проблем неплатоспроможності (149 місце з-поміж 190 країн), яким досліджуються часові та фінансові витрати, а також результат процесу вирішення питань неплатоспроможності підприємства. Такий рейтинг невтішний, особливо якщо порівнювати з показниками сусідніх країн (наприклад, Польщі, Росії, Казахстану, Білорусі Молдови та Грузії) [5]. Виважена організаційно-правова політика є одним із ключових чинників, які впливають на формування інвестиційного клімату будь-якої держави.

Доволі позитивним явищем для інвестиційного клімату України стало надання Національним банком України можливості відкривати юридичним особам-нерезидентам, у тому числі іноземним інвестиційним фондам, рахунки в українських фінансових установах та здійснювати через такі рахунки валютні операції. Зазначені новели містяться у змінах до Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів від 12.11.2003 р. №492 та набрали чинності 04.04.2019 р. [6].

Раніше юридичні особи-нерезиденти могли відкривати в українських фінансових установах лише ескроу-рахунки (так звані рахунки умовного зберігання) та інвестиційні рахунки, які обмежені здійсненням лише інвестиційних дій (тобто здійснення інвестицій в Україну, надходження дивідендів від таких інвестицій тощо). Однак тепер іноземні інвестори зможуть використовувати лібералізовану систему відкриття рахунків в Україні та здійснюватимуть через них валютні операції (не обмежені інвестиційною спрямованістю). Наприклад, у разі необхідності зарахування коштів на рахунок нерезидента вони будуть спрямовані не до банківської установи його країни реєстрації, а можуть бути направлені на відкритий в Україні рахунок.

Низький рівень прямих іноземних інвестицій та поширення операцій «ground tripping» дестабілізують економіку держави. За оцінкою ОБСЄ, міжнародні компанії, використовуючи легальні й незаконні податкові схеми, знижують ефективну ставку податків на 5 відсоткових пунктів, що завдає шкоди бюджетам в масштабах світової економіки. Це призводить до коливання валютного курсу та створює дефіцит платіжного балансу. Україна в останні роки запроваджує в дію низку європейських стандартів, які спрямовані одночасно і на полегшення ведення бізнесу, і на боротьбу з «сірим» капіталом в офшорах. Для цього 23.07.2018 р. була підписана Багатостороння конвенція MLI (Multilateral Instrument). Дана угода дозволяє країні одночасно вносити зміни в усі або деякі чинні Конвенції про уникнення подвійного оподаткування. Підписана конвенція при цьому є частиною Плану дій BEPS (Base erosion and Profit Shifting), який розробляється за ініціативою ОБСЄ та G20 та містить 15 дій, які повинні призвести до того, що податки будуть сплачуватися саме там, де працюють компанії і створюється додана вартість [7].

Висновки. 1. Незважаючи на готовність і визнання українською владою поставлених у сфері іноземного інвестування завдань, варто зазначити, що існуюча проблематика все ж таки не може зникнути. Конкретизуючи, можемо говорити про те, що найголовніше для інвестора – залишати гарантії та інтереси на визнаному місці. Не є секретом той факт, що інвестор хоче залишати за собою право гарантії, що умови його участі як інвестора залишаться без змін, що залучення фінансів залишаться на його користь та на користь підприємств, які мають спільний інтерес.

2. Негативний вплив на інвестиційний клімат в Україні чинять такі фактори, як загальний незадовільний рівень соціально-економічного розвитку національної економіки, зокрема, низький рівень життя населення; неефективна галузева структура залучення іноземних інвестицій, де частка високотехнологічних та наукоємних виробництв протягом досліджуваного періоду була мінімальною. Невирішеність цих проблем призводить до негативних наслідків як для іноземних інвесторів, які втрачають прибутки і змушені йти з українського ринку, так і для держави у цілому внаслідок погіршення інвестиційного іміджу, скорочення робочих місць та зниження рівня життя населення.

3. Іноземний капітал сприяє успіху державної економічної стратегії, забезпечуючи прискорення економічного і технічного прогресу, оновлення та модернізацію матеріально-технічного забезпечення. Залучення іноземного капіталу дозволяє використовувати інноваційні методи організації виробництва, характерні ринковій економіці, а також постійно підвищувати національну конкурентоспроможність.

4. Ключовими очікуваннями іноземних інвесторів є: фактичне зняття обмежень із валютного врегулювання, боротьба з контрабандою та тіньовою економікою, судова реформа, політична стабільність, прозора приватизація, захист прав інтелектуальної власності, покращення інфраструктури. Тому обґрунтуванню державних пріоритетів ефективного залучення іноземних інвестицій з цих позицій в поєднанні з питаннями

забезпечення національних економічних інтересів в Україні і буде присвячено подальші дослідження.

REFERENCES

- [1] [Свистун Л.А., Мороховець І.О. Перспективи іноземного інвестування в економіку України у контексті загроз її економічній безпеці / Л.А. Свистун, І.О. Мороховець // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. № 18. – С. 483–489.
- [2] Фатюха Н.Г., Дем'яненко Я.Ю. Стан і перспективи залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України / Н.Г. Фатюха, Я.Ю. Дем'яненко // Сталий розвиток економіки. – 2014. – № 3. – С. 54-59.
- [3] Європейська Бізнес Асоціація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eba.com.ua/en/press_and_media/press_room/indices/investment_attractiveness_index.
- [4] Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm.
- [5] Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.worldbank.org/uk/country/ukraine>.
- [6] Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків-резидентів і нерезидентів: постанова правління Національного банку України від 12.11.2003 р. №492 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 01.04.2019 р. №56) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03>.
- [7] Гостинні «гавані». YouControl. 2018 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://youcontrol.com.ua/news/hostynni-havani-ukrayinskyeksport-do-ofshoriv-vyris-na-20-a-import-na-40>.

Dubova S.S.

Performance and Problems of Attracting Foreign Investment in Ukraine

Abstract. *The report presents the features of attracting foreign investments to Ukraine. The positive and negative factors in attracting foreign investments in Ukraine are substantiated. The main approaches to the improvement of the state policy on improving the attraction of foreign investments in Ukraine for successful functioning of the national economy and ensuring competitiveness in the world market are highlighted.*

Keywords: *foreign investment, world economy, national economic interests, national economy.*

Дубовая С.С.

Результативность и проблемы привлечения иностранных инвестиций в Украину

Аннотация. *В докладе представлены особенности привлечения иностранных инвестиций в Украину. Обоснованы положительные и отрицательные факторы при привлечении иностранных инвестиций в Украину. Освещены основные подходы к совершенствованию государственной политики по улучшению привлечения иностранных инвестиций в Украину для успешного функционирования национальной экономики и обеспечения конкурентоспособности на мировом рынке.*

Ключевые слова: *иностраннные инвестиции, мировая экономика, национальные экономические интересы, национальная экономика.*